

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیش‌سخن مؤلف
	بخش اول: مقدمه
۳	فصل اول: پیشینه تاریخ‌نگاری فارسی
	بخش دوم: گزیده و شرح متون تاریخی فارسی
۱۱	فصل اول: شاهنامه ابومنصوری
۱۲	قسمتی از متن مقدمه شاهنامه ابومنصوری
۲۰	فصل دوم: تاریخ طبری؛ گردانیده منسوب به بلعمی
۲۱	حدیث گیومرت الملک
۲۷	پادشاهی نوشروان بن قباد
۳۲	فصل سوم: زین‌الأخبار
۳۲	ابوسعید عبدالحی بن ضحاک بن محمد گردیزی
۳۲	مقاله اول: اندر تواریخ و اخبار مردمان میان جهان
۳۳	اندر اخبار ملوک عجم. طبقه اول: پیشدادیان
۳۳	گیومرت گلشاه
۳۳	هوشنگ پیشداد
۳۵	اندر جدول‌های عیدها و اسباب آن اندر رسم‌های پنج‌امت
۳۵	اندر شرح جشن‌ها و عیدهای مغان
۳۵	نوروز
۳۵	تیرگان
۳۶	مهرگان
۳۶	آبرزگان
۳۶	نوشتن تعویذ گزندگان
۳۷	سده بزرگ

صفحه	عنوان
۳۸	فصل چهارم: تاریخ سیستان
۳۹	رفتن یعقوب به هرات و گرفتن هری
۴۱	آنچه در ذات سیستان موجود است که در سایر شهرها نیست
۴۳	مولود مصطفی علیه السلام
۴۳	یعقوب در نیشابور
۴۴	نبرد با خلیفه و مرگ یعقوب
۴۵	وفات یعقوب به جندی شاپور
۴۷	فصل پنجم: سفرنامه ناصر خسرو
۴۷	بیداری در گوزگانان
۴۹	دیدار قزوین
۴۹	در قاهره
۵۲	آنچه در فلج گذشت
۵۴	فصل ششم: تاریخ بیهقی
۵۹	شیوه بیهقی در نگارش تاریخ
۶۳	نصیحت بونصر به امیر
۶۵	وصول نامه فتح آمل
۷۱	چند فروگیری
۷۱	فروگیری علی قریب
۸۰	حسنک در راه دار
۸۲	گزارش بونصر در باب حسنک
۸۴	آوردن حسنک به دیوان
۹۴	چند حکایت و عبرت
۹۴	حکایت بوبکر حصیری
۱۰۵	حکایت افشین و بودلف
۱۱۱	سرگذشت امیر عادل سبکتگین رضی الله عنه که میان او و خواجه او که وی ...
۱۱۴	حکایت امیر عادل سبکتگین با آهوماده و بچه او و ترحم کردن بر ایشان و خواب دیدن
۱۱۵	موسی و بره
۱۱۶	عمر و لیث
۱۱۷	یعقوب در نیشابور
۱۱۸	سیل غزنین
۱۲۰	جشن مهرگان
۱۲۱	حکایت فضل برمکی و یحیی علوی
۱۲۳	تفصیل هدیه علی عیسی به هارون

صفحه	عنوان
۱۲۷	خاتمه کار علی عیسی در خراسان
۱۲۸	هدیه‌های سوری
۱۳۱	فصل هفتم: راحة الصدور
۱۳۱	شرح حال سلطان محمد بن ملک‌شاه
۱۳۶	پهنای مملکت نظام‌الملک
۱۳۷	فصل هشتم: سیرت جلال‌الدین مینکبرنی
۱۳۷	ذکر بعضی از سیرت و صفات سلطان جلال‌الدین و توقیعات و خطابات او با دارالخلافه و سایر ملوک
۱۴۰	فصل نهم: نفثة المصدور
۱۴۵	فصل دهم: تاریخ جهانگشای جوینی
۱۴۷	ذکر استخلاص بخارا
۱۵۷	فصل یازدهم: تاریخ و صاف
۱۶۳	فصل دوازدهم: تاریخ عالم‌آرای عباسی
۱۶۳	در بیان صرف همت والای همایون به آوردن آب کُرنگک به سوی صفاهان به توفیق و ...
۱۶۷	فصل سیزدهم: درة نادره
۱۶۷	در بیان تدرج حال و ترقی احوال نادرشاه
۱۶۹	در بیان تسخیر مشهد مقدس
۱۷۲	فصل چهاردهم: ناسخ‌التواریخ
۱۷۲	وقایع سنه یک‌هزار و دوست و بیست و پنج هجری و ملاقات قائم‌مقام با سردار روسیه
۱۷۴	فهرست منابع مقدمه و حواشی
۱۷۶	واژه‌نامه

پیش‌سخن مؤلف

ضرورت آشنایی دانشجویان ادبیات با حوزه‌های مختلف ادبی به صورتی تخصصی و در عین حال ساده و دلپذیر بر کسی پوشیده نیست. ضرورت آشنایی با غنای فرهنگ ایرانی و تنوع جنبه‌های ادبی و فکری آن به‌ویژه در روزگاران گذشته سبب شده که در نظام آموزشی کشور به صورت مجزاً و تخصصی به آن نگریسته شود، بدون این که از پیوستگی همه این جنبه‌ها بخواهیم غافل بمانیم. ادبیات فارسی هم از این نگاه به کلیت فرهنگ ایرانی شبیه است؛ یعنی در عین تنوع و تفاوت به کلیت و پیوستگی خاص خود هم نظر دارد.

مطالعه متن‌های تاریخی در پیکره کلی آن معنا پیدا می‌کند؛ یعنی همواره باید به کلیت و یکپارچگی زبان فارسی به عنوان پیونددهنده همه اقوام و طوایف و اقلیت‌ها و گرایش‌ها و سلیقه‌های مختلف نظر داشت و آن را در مجموعه فرهنگی و یکپارچگی ایران بزرگ دید. چنان که ملاحظه می‌شود تاریخ‌هایی هم که به زبان فارسی در دوره‌های مختلف نوشته شده به همه قلمرو زبان فارسی و نه لزوماً ایران جغرافیایی امروز تعلق دارد. قلمرویی که از آسیای صغیر و صفحات غرب و جنوب غرب و مرکز ایران کنونی تا خراسان تاریخی و آسیای میانه و شبه‌قاره هند را دربر می‌گیرد.

در این میان در بخش معرفی و انتخاب قطعات بنا بر طرح درسی که به این منظور در کمیته برنامه‌ریزی زبان و ادبیات فارسی پیش‌بینی شده، اشاره به تواریخ فارسی با تأکید بر تاریخ بیهیمی بوده است. به دلیل محدودیت صفحات این کتاب به‌ناگزیر از برخی از تواریخ مهم تنها نام برده‌ایم و از بعضی هم قطعه یا قطعاتی کوتاه انتخاب کرده‌ایم. همه جا هم در ابتدا به معرفی بسیار کوتاه هر اثر پرداخته‌ایم و انتظار داریم دانشجویان عزیز در درس تاریخ ادبیات و مطالعات شخصی خود با این کتاب‌ها بهتر و بیشتر آشنا شده باشند. امیدوارم دانشجویان عزیز برای آشنایی بیشتر با این کتاب‌ها اهتمام داشته باشند و با مراجعه به متن کتاب‌ها بخش‌های بیشتری از آن‌ها را بخوانند و از زبان و اندیشه مؤلفان بزرگ فارسی برای تقویت زبان و اندیشه خود الهام بگیرند و در نتیجه با موارث کهن و فرهنگ دیرینه‌سال ایرانی بیشتر و بهتر آشنا شوند.

در بخش انتخاب‌ها سعی کرده‌ایم بخش‌های ساده‌تر و نکته‌دار هر کتاب و به‌ویژه

تاریخ بیهقی را در اینجا بیاوریم. توضیحات کوتاهی که برای موارد مبهم به دست داده‌ایم تنها برای افراد مبتدی است و هرگز بنا نبوده است که به صورت کاملاً تخصصی به شرح و تعلیق این کتاب‌ها پردازیم. در بخش تاریخ بیهقی ترتیب قطعات نه لزوماً براساس کار مؤلف که براساس تناسب و همخوانی مطالب و بخش‌ها جاگذاری شده است. در بخش توضیحات فقط به توضیح مختصر موارد قابل شرح اعلام تاریخی و نام‌های جغرافیایی و برخی ابهام‌های متنی پرداخته‌ایم. لغات همه بخش‌ها به صورت الفبایی در واژه‌نامه کتاب معنا شده است، مگر مواردی که به دلیلی خاص لازم بوده است در جای خود در ردیف توضیحات بیاید. باید توجه داشت که واژه‌ها معانی متعددی دارند. در واژه‌نامه این کتاب فقط معنای مورد نظر در متن مربوط آورده شده است. دانشجویان عزیز برای یافتن معانی دیگر کلمات می‌توانند به فرهنگ‌های بزرگ فارسی مانند فرهنگ فارسی معین، فرهنگ سخن از حسن انوری و لغت‌نامه دهخدا مراجعه کنند.

امیدوارم این کتاب بتواند نقش خود را در قالب ۲ واحد درسی چنان‌که مورد نظر برنامه‌ریزان بوده، در انتقال مفاهیم فرهنگی و تاریخی برای دانشجویان عزیز ایفا کند.

در پایان لازم است از خانم دکتر فرشته محمدزاده برای بازبینی این کتاب و یادآوری چند نکته سودمند و آقای حامد مهرداد، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، برای همکاری در انتخاب و حرف‌نگاری برخی از قطعات این کتاب و از مسئولان محترم سازمان «سمت» که برای چاپ و انتشار کتاب اهتمام داشته‌اند، سپاسگزاری کنم.

محمدجعفر یاحقی

استاد دانشگاه فردوسی مشهد

عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی